

# Spis treści

Słowo wstępne 11

## Prolog. Komunikacja i komunikowanie z perspektywy filozoficznej 15

- Uśmiech Kota z Cheshire. W poszukiwaniu definicji 15
- Status ontyczny komunikacji. Relacjonizm i substancjalizm 22
- Komunikacja – relacja zontologizowana 28
- Pojęciowa nieuchwytność komunikacji i komunikowania 33
- Transport, komunikacja i epistemologia 35
- Perspektywy, cząstkowe syntezy i teorie 40

## Część I

### 1. Rozpoznawanie komunikacji. Żywioł i konstrukty 47

- 1.1. Biologiczne i kulturowe *a priori* 47
- 1.2. Roz-poznawanie żywiołu: wychodzenie z an-archiczności 50
- 1.3. Ontologizacja komunikacji. Animizm 52
- 1.4. Analiza i konstruowanie 55
  - Naturalność i artefaktyczność 55
  - Dekonstrukcja–rekonstrukcja–konstrukcja 61
- 1.5. Nadmiar i niedomiar – powszechne komunikacyjne doświadczenie *Homo sapiens* 64
- 1.6. Herkules i Narcyz – dwa wymiary człowieka. Personalistyczny komentarz do piramidy komunikacyjnej McQuaila 67
  - Pierwotna diada komunikacyjna 67
  - Alienacja a komunikacja 70
  - Emancypacja a komunikacja 73
- 1.7. Transformacja diady w triadę 77
- 1.8. Sympozjon – debata idealna 83

### 2. Komunikacyjne pole poznawcze 87

- 2.1. Pierwsza diada poznawcza. Lingwistyczny wybieg Kartezjusza 87
- 2.2. Druga diada poznawcza. Kantowska gatunkowa wspólnota poznania 90

- 2.3. Podmiot zbiorowy. Brakujące ogniwo epistemologii 94
- 2.4. Komunikacyjny pierwiastek kartezjanizmu 96
- 2.5. Naturalistyczna epistemologia bez komunikacji 101
- 2.6. Komunikacja w polu poznawczym. Otwartość i tajemnica 103
- 2.7. Gambit Montaigne'a. XVI-wieczna intuicja nowej epistemologii 107
- 2.8. Nowy projekt epistemologii społecznej. Wędrujący trójkąt poznawczy 110
- 2.9. Wierzchołki wędrującego trójkąta 114
  - Podmiot jednostkowy (P1) 114
  - Podmiot zbiorowy (P2) 117
  - Świat (Ś) 119
- 2.10. *Lebenswelt* i mezoskosmos 120
- 2.11. Relacje w polu poznawczym 126
  - Doświadczenie i fakt 126
  - Doświadczenie bezpośrednie 128
  - Natura i kultura 130
  - Komunikacja – kłamra ludzkiego doświadczenia 131
- 2.12. Media w polu poznawczym 135
- 2.13. Prawda i wiedza w polu poznawczym. Między metafizyką a ironistką 143
  - Transcendencja 143
  - Praktyczne skutki realizmu naiwnego 145
  - Prawda absolutna jako poznawcze i komunikacyjne zagrożenie 148
  - Prawda absolutna jako bariera poznawcza 152
  - Negocjowanie nowego paradygmatu 153
  - P1-Ś. „Oczywista adekwatność” 156
  - P2-Ś. Nowy kartezjanizm i postęp cywilizacyjny 157
  - P1-P2. Co i dzięki czemu możemy wiedzieć? 160
  - Prawda w komunikacji – próba syntezy 161
- 3. Komunikacja: natura i kultura 167**
  - 3.1. Oswajanie zwierzęcości. Racjomorficzność i racjonalność 167
  - 3.2. Komunikacja i antropogeneza 172
  - 3.3. Trzy horyzonty poznawcze 176
  - 3.4. Kultura. Wspólnota i społeczeństwo 180
    - Sygnalizacja i komunikacja jako spoiwa. Między przymusem a wolnością 180
    - Dobro wspólne 185
    - Współpraca–dialog–walka 187
    - Osobowy status wspólnoty 189
  - 3.5. Natura. Perspektywa holistyczna 191
    - Podmiotowość i inteligencja przyrody 191
    - Horyzontalność i wertykalność. Konwencje w komunikacji 203
  - 3.6. Triada epistemologiczno-aksjologiczna: dobro–piękno–prawda 207
    - Aksjomorficzna Jednia i jej rozpad 207
    - Schopenhauer i pierwiastek buddyjski 212
    - Wartości w ujęciu ewolucyjnym 213
  - 3.7. Dusza – upodmiotowienie człowieka 216

4. Jednostki komunikacji, sytuacja komunikacyjna i obszar niedookreśloności 221
  - 4.1. Teoretyczne i pragmatyczne całości 221
  - 4.2. Sytuacja komunikacyjna: tekst-kontekst, figura-tło 226
  - 4.3. Niedookreśloność. Pożytki i niedostatki 231

## Część II

1. obrońcy komunikacji. Sofiści i Sokrates 237
  - 1.1. Język-metoda-komunikacja 237
  - 1.2. Sofistyczny skok w komunikację 241
  - 1.3. Ku dowodowi i uzasadnieniu. Trzy przełomy epistemologiczne 244
  - 1.4. Od fizyki ku humanistyce 248
  - 1.5. *Aristos i demos* 251
  - 1.6. Metoda komunikacji – dialektyka 255
  - 1.7. Sokrates-kryptosofista i Sokrates-Platon 261
  - 1.8. O co naprawdę chodziło sofistom? 265
  - 1.9. Sofista *redivivus*. Media, teatr, opinia publiczna i dziennikarze 268
  - 1.10. Komunikacja jako zagrożenie i ideologia 275
2. Wrogowie komunikacji. Platon i aprioryści 281
  - 2.1. Śmierć Sokratesa. Falsyfikacja wartości komunikacji 281
  - 2.2. Pion i poziom. Dedukcja i indukcja 284
  - 2.3. Epistemologia poza komunikacją 290
  - 2.4. Monadologia i milczenie Kanta 294
  - 2.5. Platon i trójkąt poznawczy 297
  - 2.6. Monada Berkeleya 300
3. Proces Sokratesa a media masowe 303
  - 3.1. Totalizm epistemiczny 303
  - 3.2. Liberalny impuls Sokratesa 307
  - 3.3. Dwie formy *paidei* 310
  - 3.4. Proces Sokratesa dziś 312
  - 3.5. Sokrates i trójkąt poznawczy 317
  - 3.6. Media masowe. Rozbite lustro Kasandry 319

## Część III

1. Berkeley *redivivus*. Media masowe 325
  - 1.1. Media i medialność 325
  - 1.2. Zasada działania mediów 329
  - 1.3. Upodmiotowianie (się) mediów 330
  - 1.4. Przezroczystość i nieprzezroczystość mediów 337
  - 1.5. Berkeley – rzecznik racjomorficzności. Efekt mostkowania 340
  - 1.6. Media wobec P1 i P2 342
  - 1.7. *Paideia* a media współczesne. Herkules i Narcyz dziś 350
  - 1.8. Między społecznym a masowym 354
  - 1.9. Żywioł i chaos. Ścieżki i sieć 357
    - Ulotność i pragmatyzm 357

|                                                                                         |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ▪ Przesunięcie epistemologiczne. Próba demarkacji mediów tradycyjnych i nowych          | 360 |
| ▪ Prawa mediów McLuhana a epistemologia                                                 | 369 |
| <b>1.10. Władza mediów</b>                                                              | 371 |
| ▪ Media w diadach                                                                       | 371 |
| ▪ Przeobrażenia władzy i udomowienie mediów                                             | 372 |
| ▪ Autorytety i idole                                                                    | 374 |
| ▪ Pozycjonowanie. Media jako arbiter                                                    | 377 |
| ▪ Edukacja. Między konformizmem a oportunizmem                                          | 379 |
| <b>1.11. Obrazo-światy</b>                                                              | 382 |
| <b>1.12. Medialna zasada komplementarności</b>                                          | 385 |
| <b>1.13. Media jako dopełnienie „ja”</b>                                                | 386 |
| <b>1.14. Berkeley dziś</b>                                                              | 388 |
| <b>2. Wiedza i dyskurs medialny</b>                                                     | 391 |
| 2.1. Kapsuła epistemologiczna i nowa transcendencja                                     | 391 |
| 2.2. Charakter źródła                                                                   | 393 |
| 2.3. Edukacja i epistemologia. Wyróżnianie i odczarowywanie faktów                      | 395 |
| 2.4. Dlaczego wierzymy (nie wierzymy) mediom? Prawda i zaufanie w komunikacji medialnej | 399 |
| 2.5. Wiedza a nowe media                                                                | 402 |
| 2.6. Epistemologiczne nacechowanie dyskursu                                             | 403 |
| 2.7. Dyskurs kartezjański i sympozjalny                                                 | 406 |
| 2.8. Ułomność dyskursu medialnego                                                       | 408 |
| 2.9. Show i poza w dyskursie medialnym                                                  | 412 |
| <b>3. Komunikacja <i>face-to-face</i> a komunikacja medialna</b>                        | 415 |
| 3.1. Więź podmiot-podmiot i relacja podmiot-przedmiot                                   | 415 |
| 3.2. Wzajemność i empatia. Poza zyskiem epistemologicznym                               | 418 |
| 3.3. Masowość – ilość i adres                                                           | 421 |
| 3.4. 4 x „O”. Uśmiech Mony Lisy                                                         | 423 |
| 3.5. Media. Komunikacja bez twarzy                                                      | 425 |
| 3.6. Granice 4 x „O”. Szczerość i obcość                                                | 427 |
| <b>4. Etos w komunikacji medialnej</b>                                                  | 431 |
| 4.1. Lokalność etosu                                                                    | 431 |
| 4.2. Etos i etyka a technologia                                                         | 433 |
| 4.3. Technika i regulatory życia społecznego                                            | 435 |
| 4.4. Współczesne dziennikarstwo – konglomerat zawodów i zanik profesji                  | 440 |
| 4.5. Zatrudnienie <i>vs</i> powołanie. Normy i cnoty                                    | 443 |
| <b>Zakończenie. Komunikacyjny kryzys epistemologiczny?</b>                              | 449 |
| <b>Prace cytowane i przywoływane</b>                                                    | 455 |
| <b>Summary</b>                                                                          | 473 |
| <b>Indeks osób i postaci</b>                                                            | 479 |